

Lausunto opetusministeriölle

TEKIJÄNOIKEUSLAIN 26 A §:N MUKAISEN YKSITYISEN KOPIOINNIN HYVITYSMAKSUN MÄÄRÄYTYMINEN 1.1.2010 ALKAEN

Eduskunta hyväksyi 7.10.2008 tekijänoikeuslain muutoksen, jonka mukaan tekijänoikeudellista yksityisen kopioinnin hyvitysmaksua koskeva päätöksenteko siirtyi opetusministeriöltä valtioneuvostolle. Hyvitysmaksusta eli siitä, mitkä laitteet kuuluvat maksun piiriin ja mikä on maksun suuruus, säädetään vuosittain annettavalla valtioneuvoston asetuksella työ- ja elinkeino- sekä liikenne- ja viestintäministeriöiden annettua asiassa ensin lausuntonsa. Lainmuutoksen jälkeen hyvitysmaksuneuvotteluihin on kutsuttava jatkossa myös kuluttajaviranomaisten edustaja. Kuluttajavirasto/-asiamies on kutsuttu opetusministeriössä 12.10.2009 pidettäviin neuvotteluihin tekijänoikeusjärjestöjen, laitevalmistajien ja elinkeinoelämän edustajien ohella.

Sovellettavat säännökset

Tekijänoikeuslain 26 a §:n mukaan hyvitysmaksu tulee vahvistaa suuruudeltaan sellaiseksi, että sitä voidaan pitää sopivana hyvityksenä teosten kappaleiden valmistamisesta yksityiseen käyttöön. Maksun suuruutta vahvistettaessa tulee ottaa huomioon saatavilla oleva tutkimustieto yksityisen kappaleen valmistamisen yleisyydestä sekä se, missä määrin yksityisen kappaleen valmistamisen estäviä teknisiä toimenpiteitä on käytetty yleisön saataviin saatettujen teosten suojana. Laitetyypeittäin tulee lisäksi ottaa huomioon se, missä määrin laitetta on mahdollista käyttää kappaleiden valmistamiseen teknisillä toimenpiteillä suojaetuista ja suojaamattomista teoksista.

Tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiviin 2001/29/EY johdantokappale 35:n mukaan sopivan hyvityksen muotoa, yksityiskohtaisia järjestelyjä ja tasoa määriteltäessä on otettava huomioon kunkin tapauksen erityisolosuhteet. Näihin kuuluu muun muassa oikeudenhaltijoille mahdollisesti aiheutuva haitta. Maksun tason määrittämisessä on otettava huomioon, missä määrin teknisiä suojaustoimenpiteitä on käytetty. Velvoitetta maksun suorittamiseen ei voi syntyä, jos oikeudenhaltijoille yksityisestä kopioinnista koitua haitta on hyvin vähäinen (engl. minimal).

Asian oikeudellinen arviointi

Tekijänoikeusjärjestöt esittävät, että hyvitysmaksun soveltamisalaa on laajennettava koskemaan ulkoisia kovalevyjä, USB-muisteja, matkapuhelimia, joissa on mp3/mediasoitinominaisuus sekä tällaisissa matkapuhelimeissa käytettyjä muistikortteja. Elektroniikan Tukku kauppiaat ETK ry. sekä Elinkeinoelämän Keskusliitto EK ovat yhteisessä lausunnossaan vastustaneet mainittua esitystä.

Pidämme ETK ry:n ja EK:n lausunnossa esitettyjä näkemyksiä perusteltuina. Vastustamme ETK ry:n ja EK:n tavoin hyvitysmaksun soveltamisalan laajentamista uusiin laitteisiin. Perustelemme näkemystämme seuraavasti:

Musiikki- ja muiden multimediaominaisuuksilla varustettujen matkapuhelimien osalta voidaan todeta, että niissä käytetään lähestulkoon pelkästään sellaisia sisältöjä, joista kuluttaja on jo maksanut. Yksityisen kopioinnin hyvitysmaksulla ei ole tarkoitus korvata jo lisensoitujen ja jo maksettujen sisältöjen käyttöä. Hyvitysmaksun periminen puhelimen hinnassa merkitsisi sitä, että kuluttaja maksaisi oikeudenhaltijoille moninkertaisen hyvityksen.

Ulkoisten kovalevyjen ja USB-muistien osalta voidaan kysyä, mitkä olisivat ne faktiset tilanteet, joissa yksityisestä kappaleenvalmistamisesta aiheutuu merkittävää haittaa oikeudenhaltijoille. Jos kyse on esimerkiksi vertaisverkkokäytöstä ja/tai muusta tietoverkoista saatavien tekijänoikeuslain 11 §:n 5 momentissa tarkoitettujen ns. laittomasta lähteestä tarjolla olevien aineistojen kopioimisesta, voidaan todeta, että yksityisen kopioinnin hyvitysmaksulla ei ole tarkoitus korvata laitonta sisältöjen käyttöä tai kopioimista oikeudenhaltijoille. Valitettavasti Luovan työn tekijät ja yrittäjät LYHTY ry:n lausunnossa on esitetty useampaan kertaan virheellinen käsitys siitä, että hyvitysmaksulla kompensoitaisiin laitonta kopiointia. On huomioitava, että tekijänoikeuslaki nimenomaisesti kieltää kappaleen valmistamisen yksityiseen käyttöön, jos lähde, josta kopiointi aiotaan tehdä, on laitton (tekijänoikeuslain 11 § 5 momentti). Jos tällaista kopiointia kuitenkin tapahtuu, ei sitä kuitenkaan ole tarkoitus kompensoida oikeudenhaltijoille tekijänoikeuslain 26 a §:n mukaisella hyvitysmaksulla.

Kiinnitämme myös huomiota siihen, että tekijänoikeusjärjestöjen ehdotuksessa hyvitysmaksuksi ei lainkaan näytä käsiteltävän kysymystä oikeudenhaltijoille yksityisestä kopioinnista aiheutuvasta haitasta, vaikka tämä on seikka, joka on tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivin mukaan otettava huomioon hyvitysmaksua määriteltäessä. Direktiivin mukaan velvoitetta hyvitysmaksun suorittamiseen ei synny lainkaan, jos oikeudenhaltijoille koitua haitta on hyvin vähäinen. Näkemyksemme mukaan myös ETK ry:n ja EK:n esityksessä on tältä osin (oikeudenhaltijoille aiheutuva haitta) esitetty erittäin hyviä perusteluja ja näkökulmia, jotka on syytä ottaa huomioon.

ETK ry:n ja EK:n tavoin haluaisimme kiinnittää huomiota teknisten suojausten ja DRM:ien (digital rights management) käyttöön ja niiden vaikutuksen arvioimiseen hyvitysmaksua määriteltäessä. Tekijänoikeuslain 26 a §:n sekä tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivin (2001/29/EY) johdantokappale 35 edellyttävät molemmat, että hyvitysmaksun suuruutta vahvistettaessa on otettava huomioon, missä määrin yksityisen kappaleen valmistamisen estäviä teknisiä toimenpiteitä on käytetty teosten suojana.

Tätä seikkaa ei ole jostain syystä lainkaan käsitelty tekijänoikeusjärjestöjen esityksessä vuoden 2010 hyvitysmaksuksi. Asiaa ei ole myöskään millään tavoin huomioitu Teosto ry:n hyvitysmaksusyksikön teettämässä tutkimuksissa. Voi helposti syntyä vaikutelma, että asia on tarkoituksella jätetty taka-alalle. Teknisten suojausten merkityksen sivuuttaminen tutkimuksissa heikentää nähdäksemme merkittävästi hyvitysmaksusyksikön teettämien tutkimusten painoarvoa hyvitysmaksun todellisen suuruuden määrittämisessä. Pidämme erittäin tärkeänä, että mainittua kysymystä tutkitaan tulevissa tutkimuksissa siksikin, että tekijänoikeuslaki ja tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivi nimenomaan edellyttävät, että maksun tason määrittämisessä on otettava huomioon, missä määrin teknisiä suojaustoimenpiteitä on käytetty.

Tekniset suojakeinot ja DRM:t rajoittavat ja jopa estävät yksityisen kappaleen valmistamisen. Tämä nostaa esille kysymyksen siitä, voidaanko yksityisen kopioinnin hyvitysmaksua ylipäänsä pitää perusteltuna ja jos voidaan, siitä, mikä on maksujen oikea taso. Kuluttajavirastoon tulee edelleenkin ilmoituksia siitä, että laillisesti esimerkiksi musiikin verkkokaupoista hankittujen sisältöjen käyttö on estynyt erilaisten teknisten yhteensopivuusongelmien ja vastaavien takia. Toteamme myös, että matkapuhelimiin tarjolla oleva sisältö on paitsi sellaista, jonka käytöstä kuluttaja on jo maksanut korvauksen, myös aina sellaista, joka on suojattu oikeudenhaltijoiden vaatimusten takia DRM-suojauksilla ja josta kuluttaja ei käytännössä voi valmistaa kopioita. Käsityksemme mukaan LYHTY ry:n lausunnossa esitetty väite siitä, että kuluttajat käyttäisivät nykyisin valtaosin vapaasti kopioitavissa olevia (kopiosuojaamattomia) sisältöjä, ei pidä paikkansa.

Kiinnitämme myös huomiota siihen, että tekijänoikeuslain 50 a §:ssä ja 11 §:n 5 momentissa on kielletty teknisten suojausten kiertäminen ja yksityinen kappaleenvalmistaminen teoksesta, jonka suojaus on kierretty. Huomioon ottaen kyseinenkin lainkohta hyvitysmaksun perusta sellaisten teosten osalta, joiden kohdalla on käytetty teknistä suojausta, asettuu kyseenalaiseen valoon.

Johtopäätökset

Yllä mainituilla perusteilla katsomme, että hyvitysmaksun soveltamisalaa ei ole syytä laajentaa. Soveltamisalan laajentamisen tueksi ei ole esitetty riittävää eikä riittävän luotettavaa tutkimustuloksiin tms. perustuvaa näyttöä, josta voitaisiin tehdä niin voimakkaita päätelmiä kuin mitä tekijänoikeusjärjestöt hyvitysmaksua koskevassa esityksessään tekevät. Soveltamisalan laajentamista vastaan puhuvat myös ETK ry:n ja EK:n lausunnossa esitetyt, muun muassa markkinoiden kehittymisestä ja kuluttajakäytöstä kerrotut esitetyt seikat sekä tässä esittämämme oikeudelliset perustelut.

Toteamme vielä lopuksi, että tekijänoikeusjärjestöt eivät esityksessään kerro, kuinka suurta tulonsiirtoa kuluttajilta oikeudenhaltijoille heidän ehdotuksensa toteutuminen vuosittain merkitsisi. Oletettavasti tämä seikka on oikeudenhaltijoiden tiedossa ja kyse on miljoonista euroista per vuosi. Oikeudenhaltijat korostavat lausunnossaan sitä, että hyvitysmaksujärjestelmän tulee olla oikeudenmukainen. Olemme samaa mieltä asiasta: hyvitysmaksujärjestelmän tulee olla oikeudenmukainen myös maksajia eli kuluttajia kohtaan ja maksun määräytymiseen ja suuruuteen on saatava tulevaisuudessa paljon enemmän läpinäkyvyyttä.